

Wiesław BLASCHKE

Zakład Ekonomiki i Badań Rynku Paliwowo-Energetycznego, Instytut GSMiE – PAN, tel.: (012) 632-27-48

Wybrane problemy funkcjonowania krajowego górnictwa węgla kamiennego wymagające rozwiązania w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej

Słowa kluczowe

Węgiel kamienny – regulacje UE – problemy dostosowawcze

Streszczenie

Do czasu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej górnictwo węgla kamiennego powinno podjąć działania dostosowawcze. W artykule omówiono problem rentowności kopalń w świetle cen parytetu importowego. Zwrócono uwagę na rentowność elektrowni opartych na węglu kamiennym. Zestawiono zadania - dla właściciela oraz dla zespołów badawczych - jakie powinny być podjęte w ramach restrukturyzacji górnictwa. Przystąpienie do Unii zmieni dotychczasowe reguły funkcjonowania rynku węglowego. Wprowadzi nowe sposoby przygotowania danych statystycznych.

1. Wprowadzenie

Dotychczasowe programy reformy krajowego górnictwa nie uwzględniały ewentualnej konieczności dostosowania jednostek produkcyjnych (kopalń) do zasad pomocowych obowiązujących w Unii Europejskiej. Być może odległy (w 1991 roku) termin przystąpienia Polski do Wspólnoty nie wymuszał podjęcia natychmiastowych działań.

Analizując kolejne programy reformatorskie łatwo było zauważyć, że osiągnięte wyniki nie spełniają oczekiwań autorów programów. Górnictwo także nie osiągnęło prognozowanej rentowności po zakończeniu programu 1998 – 2002. Rozwiązania następnego programu (2003 – 2006) przesuwają termin osiągnięcia rentowności na 2004 rok, ale sygnalizuje się możliwość ponoszenia strat na operacjach finansowych i na działalności pozaoperacyjnej jeszcze do 2006 roku.

Niewzględnienie zasad pomocowych UE w kolejnych programach reformy górnictwa wynikało prawdopodobnie z przekonania (zapisy programów), że górnictwo stanie się rentowne przed przystąpieniem do UE, a kopalnie uznane za trwale nierentowne zostaną do tego czasu zlikwidowane. Obecnie wydaje się, że zamierzenia te nie będą osiągnięte. Nie wdając się w rozważania ekonomiczne, prawie nieistniejące w dotychczasowych programach, państwo będzie prawdopodobnie zmuszone do utrzymania pewnej ilości nierentownych kopalń. Wymusić to mogą względy społeczno-socjalne. Być może też państwo nasze uzna, że trzeba będzie

zachować pewną ilość kopalń gwarantujących dostęp do zasobów zgodnie z obecną polityką zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Wspólnoty.

W programie Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 2003 – 2006 powinno się wprowadzić także wariant pokazujący jak funkcjonować powinno górnictwo po przystąpieniu do UE. Ma to nastąpić już w 2004 roku, a więc program reformy górnictwa do 2006 roku działać będzie jeszcze 2 – 3 lata po akcesie unijnym. Jeżeli tak się stanie to, podobnie jak w innych działach gospodarki, górnictwo będzie musiało funkcjonować według unijnych zasad.

Po przystąpieniu do UE Polska będzie największym producentem węgla we Wspólnocie. Czy tą pozycję będzie można utrzymać, zależy będzie od kosztów pozyskania węgla w poszczególnych kopaniach (dotyczyć to będzie pełnych kosztów tzn. operacyjnych, pozaoperacyjnych i finansowych) oraz od poziomu kosztów importu węgla o podobnych parametrach jakościowych z krajów trzecich. Do akcesu unijnego pozostało niewiele ponad rok czasu. Jest to ostatni rok, w którym można jeszcze dokonać zmian, regulacji i restrukturyzacji odbiegających (niezgodnych) od unijnych zasad. Po wejściu do Unii wszelkie zmiany odbywać się będą musiały zgodnie z unijnymi regulacjami.

W niniejszym artykule zwraca się uwagę na konieczność podjęcia prac i analiz dla rozwiązania problemu kopalń węgla kamiennego po przystąpieniu do UE.

2. Rentowność kopalń węgla kamiennego

W programach restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego efektywność ekonomiczną ocenia się porównując tzw. jednostkowe koszty sprzedaży węgla z osiąganymi cenami zbytu tego węgla. Autor nie zgadza się od lat z określanym w ten sposób kryterium efektywności (zyskowności). Jednostkowe koszty sprzedanego węgla nie są pełnymi wydatkami jakie ponosi kopalnia z tytułu pozyskania węgla. Są jeszcze koszty finansowe i koszty pozaoperacyjne oraz koszty odliczane od jednostkowych kosztów wydobywania zgodnie z instrukcją przygotowywania formularzy WKS-B. Aby uznać, że kopalnia jest rentowna należy uwzględnić wszystkie koszty. Jednostkowe koszty sprzedanego węgla są kategorią ekonomiczną wynikającą z potrzeb księgowości i sprawozdawczości dotyczącej wyłącznie ilości sprzedanego węgla. Kopalnia będzie rentowna jeżeli suma wszystkich wydatków, koniecznych do poniesienia dla jej funkcjonowania, pokryta będzie przez sumę wpływów ze sprzedaży węgla oraz innych produktów czy usług. Rachunek ten jest bardziej złożony niż księgowy statystyka. Autor już w 1976 roku (*Poradnik Górnika* t. V, str. 945-947 i następne) widział za zasadne i konieczne rozróżnienie analiz kosztów: 1) z punktu widzenia księgowości, 2) z punktu widzenia potrzeb technologii (analiza inżynierska).

Problem rentowności kopalni jest niezwykle istotny w warunkach rynku UE. Jeżeli kopalnia uzyskuje wpływy pozwalające pokrywać koszty pozyskania węgla uwzględniając wszystkie wydatki (tzn. nie generuje przeterminowanych zobowiązań) to można ją uznać za rentowną w świetle zasad gospodarki rynkowej. Jeżeli natomiast powstają zobowiązania, których nie można uregulować w umownych terminach, to kopalnia może być przejściowo nierentowna lub też trwale nierentowna.

Kopalnie, które do czasu wstąpienia Polski do Unii uzyskują rentowność (ale nie na podstawie obecnego, zawężonego i merytorycznie nieuzasadnionego, kryterium jednostkowych kosztów sprzedaży) nie będą zmuszone występować o zgodę na udzielenie pomocy na pokry-

cie strat. Mogą natomiast potrzebować pomocy np. na wstępne inwestycje lub na pokrycie nadzwyczajnych kosztów.

Kopalnie, które będą nierentowne, a nie znajdują się na liście kopalń zabezpieczających dostępność do zasobów, będą musiały uzyskać pomoc na redukcję działalności (z podanym terminem ostatecznej likwidacji).

Kopalnie, które będą nierentowne, a znajdują się na liście kopalń zabezpieczających dostępność do zasobów, będą musiały starać się o zgodę na pomoc na bieżącą produkcję, a prawdopodobnie także o pomoc na pokrycie nadzwyczajnych kosztów.

Nieuwzględnienie powyższych problemów w Programie reformy do 2006 roku jest niezrozumiałe. Rozpoczęcie prac, pozwalających górnictwu węglowemu na funkcjonowanie na wspólnym rynku, dopiero po przystąpieniu do Unii będzie zbyt późne i może okazać się katastrofą społeczno-gospodarczą.

2.1. Poziom cen węgla w rachunku rentowności

Problem poziomu cen węgla, uzgadnianego na wspólnotowym rynku przez unijnych producentów a więc i przez polskie jednostki produkcyjne po przystąpieniu do Unii, jest omawiany w innych referatach Szkoły. W niniejszym rozdziale podaje się tylko informację o wpływie poziomu cen na ocenę rentowności kopalń.

W gospodarce rynkowej ceny węgla ustalane są w warunkach umowy kupna/sprzedaży. Wynegocjowane ceny muszą zapewnić producentowi pokrycie kosztów poniesionych na pozyskanie węgla oraz przynieść pewien zysk. Trzeba tu dodać, że w warunkach gospodarki kapitalistycznej osiągnięty zysk jest kryterium sensowności angażowania kapitału na wydobycie węgla. Wysokość zysku wynikać będzie z funkcjonowania prawa popytu i podaży. W gospodarce rynkowej trudno sobie wyobrazić funkcjonowanie jakiegokolwiek zakładu produkującego określony towar, który w dłuższym czasie przynosić będzie straty – przypadki takie kończą się z reguły bankructwem. Chyba, że znajdują się środki na pokrycie strat, przy czym nie mogą to być środki publiczne. Prawo unijne nie zezwala na stosowanie dotacji uznając w Traktacie, że jest to niezgodne z zasadami rynkowymi, gdyż stwarza warunki do nieuczciwej konkurencji. Jednym z niewielu wyjątków jest możliwość dotowania węgla kamiennego. Odbywa się to jednak wyłącznie za zgodą Komisji, a odpowiednie fundusze muszą pochodzić ze środków państwa uznającego taką pomoc za niezbędną. Uzyskanie zgody jest bardzo złożone i przyznawane jest pod warunkiem spełnienia określonych zadań opisanych w Rozporządzeniu Rady (UE). Przyznanie pomocy, a właściwie wyliczenie jej wysokości, jest uzależnione (poza kosztami weryfikowanymi przez Komisję) także od ustalenia poziomu cen w oparciu o „przeważające warunki na rynku światowym”. Oznacza to w praktyce, że kopalnie uzyskujące zgodę na udzielenie im pomocy sprzedawać muszą swój węgiel po cenach tzw. parytetu importowego tzn. kosztów importu ekwiwalentnego jakościowo węgla sprowadzane go z krajów pozaunijnych.

Kopalnie trwale lub przejściowo nierentowne będą więc sprzedawały swój węgiel po cenach importowych, i będą mogły starać się o pomoc na pokrycie różnicy pomiędzy tymi cenami a kosztami własnymi pozyskania węgla.

Kopalnie rentowne będą mogły sprzedawać węgiel po cenach parytetu importowego lub niższych. Tu trzeba dodać, że te niższe ceny muszą pokryć pełne ponoszone koszty, gdyż w przeciwnym przypadku kopalnia przejdzie do grupy kopalń nierentownych.

Poziom cen węgla importowanego będzie więc kryterium określającym (poza kosztami) rentowność każdej kopalni.

2.2. Kopalnia rentowna

W pewnym uproszczeniu przez kopalnie rentowne rozumieć się będzie te jednostki produkcyjne, w których średnie jednostkowe koszty pozyskania węgla będą niższe niż ceny parytetu importowego. Aby stwierdzić czy kopalnia jest rentowna należy obliczyć sumę kosztów operacyjnych, pozaoperacyjnych i finansowych i dodać do niej kwotę minimalnego zysku potrzebnego dla rozwoju lub tylko dalszego funkcjonowania kopalni. W ten sposób otrzyma się koszty pozyskania węgla, czyli nakłady skumulowane. Nakłady te należy podzielić przez ilość możliwego do sprzedaży węgla oraz dla celów porównawczych do ilości technicznie możliwego do wydobywania węgla. Jeżeli tak otrzymane koszty jednostkowe będą niższe od cen parytetu importowego to należy przypuszczać, że kopalnię zaliczy się do kopalń rentownych. Kopalnie rentowne nie muszą stosować cen parytetu importowego. Minimalną ceną będą koszty pozyskania plus niezbędny zysk. Ceną maksymalną będą natomiast koszty tej rentownej kopalni, która zamknie bilans krajowego zapotrzebowania na węgiel. Niestety jest niewiele kopalń, których koszt pozyskania węgla jest niższy niż ceny węgla importowanego. Stąd ceny parytetu importowego będą w praktyce cenami maksymalnymi. Kopalnie rentowne będą mogły prowadzić własną politykę cenową niekoniecznie opartą o ceny zamykające bilans. Ważne jest tylko aby wynegocjowane ceny i ilości sprzedawanego węgla pokryły nakłady skumulowane pozyskania węgla w tych kopalniach.

Kopalnie rentowne nie będą musiały się starać o uzyskanie zgody na pomoc finansową państwa, a więc unijne przepisy dotyczące pomocy państwa dla przemysłu węglowego nie będą miały dla nich zastosowania.

Określenie rentowności każdej kopalni (jednostki produkcyjnej), obliczonej zgodnie z przepisami unijnymi, powinno być zakończone przed przystąpieniem do Unii. Chodzi o to, aby nie zostać zaskoczonym odmiennymi, niż dotychczas stosowanymi w kraju, zasadami rachunku efektywności funkcjonowania przedsiębiorstw na unijnym rynku.

2.3. Kopalnie nierentowne

Kopalnie nierentowne to te kopalnie, w których jednostkowe koszty pozyskania węgla są wyższe niż ceny parytetu importowego. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej kopalnie te albo zostaną zlikwidowane albo uzyskają pomoc na pokrycie strat wynikających z różnicy pomiędzy kosztami pozyskania węgla a cenami określonymi na poziomie parytetu importowego. Oczywiście nierentowne kopalnie będą mogły żądać w negocjacjach cen wyższych od parytetu importowego, ale wówczas narażą się na konkurencję węgla importowanego przy równocześnie niższej dotacji (mniejsza różnica między ceną a kosztem).

Jeżeli podaż węgla z krajowych rentownych kopalń nie zamknie bilansu zapotrzebowania na węgiel to powstaje problem uzupełnienia luki. Można albo importować węgiel z krajów trzecich, albo utrzymać wydobywanie z kopalń nierentownych pokrywając straty z budżetu państwa, z budżetów lokalnych lub innych środków (zwolnienia z podatków, opłat itd.). Oczywiście potrzebna będzie na to zgoda Komisji UE.

Rozwiązanie problemu kopalń nierentownych jest złożone. Nierentowne kopalnie można podzielić na kopalnie trwale nierentowne i kopalnie przejściowo nierentowne. Do grupy kopalń przejściowo nierentownych zaliczać się będzie te kopalnie, które obecnie mają wysokie koszty pozyskania węgla ale w przyszłości roszą nadzieję na odpowiednie obniżenie kosztów. W tej grupie mieścić się będą także te kopalnie, które muszą zmniejszać wydobycie węgla ze względu na brak możliwości jego zbytu przy obecnej nadpodaży węgla na krajowym rynku, ale które przy wykorzystaniu pełnych zdolności wydobywczych (i sprzedaży tego węgla) mogłyby przejść do grupy kopalń rentownych. Kopalnie przejściowo nierentowne mogą uzyskać zgodę Komisji UE na dotację. Ich funkcjonowanie zależeć więc będzie od przyjętej przez państwo polityki paliwowo-energetycznej, a praktycznie od tego czy państwo zdecyduje się na zapewnienie odpowiednich środków pomocowych w budżecie państwa oraz zechce wystąpić do Komisji o zgodę na taką pomoc. Kopalnie uznane za trwale nierentowne będą musiały być stopniowo likwidowane (jeżeli państwo i Komisja UE przyzna środki na likwidację) lub też będą musiały zbankrutować.

Jak z powyższych uwag wynika, niezwykle ważnym problemem będzie rzetelne i w dodatku zgodne z unijnymi standardami przeprowadzenie analizy, które kopalnie będą przejściowo nierentowne, a które trwale nierentowne.

3. Rentowność kompleksu kopalnia – elektrownia (elektrociepłownia)

Przystąpienie do Unii Europejskiej spowoduje, że Polska znajdzie się we wspólnym europejskim rynku energii elektrycznej. Polska elektroenergetyka będzie musiała konkurować z przedsiębiorstwami energetycznymi Unii także na obszarze obecnego krajowego rynku energii. Problem ten może stanowić poważne zagrożenie dla krajowych producentów energii elektrycznej. Po przystąpieniu do UE nie będzie można stosować żadnych barier ochronnych, okresów przejściowych czy specjalnych przepisów ograniczających obcą konkurencję. Byłoby to niezgodne z Traktatem ustanawiającym Wspólnotę Europejską. Aby móc skutecznie konkurować krajowe zakłady wytwórcze będą musiały produkować energię taniej niż koszty importu tej energii z innych krajów unijnych.

W kosztach produkcji energii elektrycznej znaczącą pozycję stanowią koszty paliwowe. Już obecnie elektroenergetyka sugeruje, że koszty zakupu węgla są zbyt wysokie co przenosi się na wysokie koszty wytworzenia energii. Z drugiej strony wiadomo, że uzyskiwane przez kopalnie ceny sprzedaży węgla do zakładów energetyki zawodowej są niższe niż koszty pozyskania tego węgla.

Jest sprawą bezdyskusyjną, że po wstąpieniu do UE węgiel będzie sprzedawany po kosztach jego pozyskania wraz z pewnym zyskiem (kopalnie rentowne) lub po cenach na poziomie parytetu importowego (kopalnie otrzymujące dotacje). Tak więc, w stosunku do obecnej sytuacji, ceny węgla prawdopodobnie znacząco wzrosną, a więc wzrośnie także koszt wytworzenia energii elektrycznej. Zdaniem autora sytuacja jest (lub stanie się) bardzo poważna, gdyż może okazać się, że krajowi producenci energii nie będą konkurencyjni w stosunku do energii elektrycznej importowanej z innych krajów unijnych. Grozi to upadłością krajowego kompleksu paliwowo-energetycznego w części opartej na węglu kamiennym a przynajmniej upadłością znacznej części tego kompleksu.

Na europejskim wspólnym rynku energii elektrycznej przemysłowi użytkownicy tej energii mogą zamawiać energię u dowolnego producenta, a prywatni użytkownicy uzyskują także takie prawo. Należy mieć pewność, że te same praktyki stosowane będą również w Polsce. Na rynku

pozostaną tylko ci producenci, którzy zaoferują ceny energii niższe niż konkurencja. Ma to już miejsce w krajach zachodnich, gdzie ceny energii elektrycznej obniżyły się o kilka, kilkanaście procent. Należy więc odpowiedzieć na fundamentalne pytanie: czy krajowe elektrownie będą w stanie konkurować na polskiej części wspólnego europejskiego rynku energii elektrycznej z innymi unijnymi producentami energii.

Jest sprawą oczywistą, że o cenach energii elektrycznej zadecyduje ciągniony rachunek kosztów jej pozyskania. Ze względu na konieczność przestrzegania reguł rynku unijnego do rachunku kosztów ciągnionych pozyskania energii elektrycznej jako koszty paliwowe wejdą pełne koszty pozyskania węgla kamiennego. Jeżeli koszty pozyskania węgla kamiennego będą wyższe niż koszty importu ekwiwalentnego jakościowo węgla to jest więcej niż oczywiste, że wytwórcy energii będą importować węgiel. Nie będzie, po przystąpieniu do Unii, możliwe ustawowe ograniczanie importu węgla, poza przypadkami możliwego do udowodnienia dumpingu. Zgodnie z postanowieniami Traktatu Unia promuje rozwój handlu międzynarodowego a pomoc państwa, w jakiegokolwiek postaci nie może dyskryminować i wpływać negatywnie na konkurencję z rynkiem światowym. Zapis ten jednoznacznie pokazuje, że na krajowym rynku węglowym konkurować może także węgiel importowany. O źródle zakupu zadecydują koszty, sprowadzenia węgla krajowego lub importowanego, na bramie elektrowni.

Wydaje się przesądzone, że po przystąpieniu do Unii Europejskiej rachunek rentowności produkcji energii elektrycznej prowadzony będzie przez zainteresowanych w układzie producent energii – producent węgla – transport. Takie rachunki należałoby wykonać w układzie dotychczasowych tradycyjnych powiązań kopalnia – elektrownia.

4. Propozycja sposobu uzgadniania cen węgla w układzie producent – użytkownik

Problem stanowienia cen węgla, przez producentów nierentownych, przedstawiony został w innym referacie prezentowanym na obecnej Szkole. Rozważyć można problem uzgadniania cen w układzie producent – użytkownik zakładając, że wytwarzana energia będzie produktem finalnym konkurującym na krajowym rynku z energią importowaną. Poniżej przedstawiono w skrócie zarys innego sposobu ustalania cen korzystnych dla producentów oraz użytkowników. Rozważanie to dotyczy w zasadzie tylko kopalń rentownych.

W warunkach gospodarki rynkowej nie muszą obowiązywać sztywne formuły sprzedażne. Każdy z użytkowników lub producentów może negocjować zarówno poziom jak i strukturę cen. W warunkach umów kupna/sprzedaży powinno się ustalać sposób rozliczania za dostawy węgla odbiegającego od uzgodnionych parametrów jakościowych a mieszczących się w dopuszczalnym przedziale wahań tych parametrów. Rozliczenia te można nazwać systemem dopłat i opustów cenowych. Uzgodnienia te winny respektować interesy każdej ze stron lub możliwie najbardziej zbliżając te interesy.

W Instytucie GSMiE PAN opracowano koncepcję tzw. zindywidualizowanych struktur cenowych. Struktury te oparte są o relacje pomiędzy parametrami jakościowymi węgla handlowego a kosztami pozyskania tego węgla u producentów oraz kosztami pozyskania energii elektrycznej (lub ciepła) w zależności od zmian parametrów jakościowych otrzymywanego przez wytwórców węgla. Jest sprawą oczywistą, że relacje cenowe u producentów będą się różnić od relacji cenowych u użytkowników. Określony jest jednak przedział negocjacji. Wy-negocjowane w tym przedziale, lub wypośredkowane, ceny będą najbardziej zbliżone do najkorzystniejszych cen z punktu widzenia zarówno producenta jak i użytkownika. Strukturę cen z punktu widzenia producenta wyznacza się w podany poniżej sposób. Producent oblicza pełne

koszty pozyskania węgla o określonej jakości a następnie dysponując krzywymi wzbogacania oblicza koszt pozyskania produktu handlowego przy różnych jego wychodach a więc przy różnych zestawach (cenotwórczych) parametrów jakościowych. Otrzymuje się w ten sposób krzywą cen z punktu widzenia producenta. Na tak otrzymanej krzywej cen zaznacza się parametry węgla kontraktowego a następnie odczytuje się przyrosty (obniżki) kosztów przy zmianie parametrów jakościowych.

Użytkownik przeprowadza u siebie analizę kosztów wytworzenia energii w zależności od parametrów jakościowych otrzymywanego węgla oraz oblicza koszty jakie poniesie przy zmianie tych parametrów jakościowych. Obliczenia wykonuje się dla węgla z określonej kopalni, z którą uzgadnia się zindywidualizowaną strukturę cenową. Wyliczając koszty wytworzenia energii przy różnych parametrach jakościowych węgla uzyskuje się strukturę cenową z punktu widzenia elektrowni (elektrociepłowni).

Nakładając krzywe kopalni i elektrowni otrzymuje się przedział cen możliwych do negocjacji. Łatwo sobie wyobrazić, że wystąpić mogą w zasadzie dwa przypadki:

1. krzywa cen kopalni przebiegać będzie poniżej krzywej cen elektrowni – wówczas strony mogą przystąpić do negocjacji cenowych,
2. krzywa cen kopalni przebiegać będzie powyżej krzywej cen elektrowni – wówczas strony nie będą mogły negocjować poziomu cen, gdyż każda ustalona cena będzie niekorzystna, albo dla elektrowni albo dla kopalni.

Analiza wykresów pokaże, którzy partnerzy mogliby nawiązać korzystne dla obu stron umowy, a którzy nie powinni – bez zakładanych strat – zawierać ze sobą umów.

5. Sytuacja górnictwa węgla kamiennego w Polsce w świetle Rozporządzenia Rady

Gdyby, realizowana do końca 2002 roku, reforma się powiodła to nie byłoby problemu deficytowych kopalń. Jeżeli natomiast pozostanie pewna ilość kopalń, które będą musiały funkcjonować, a nie będą niestety rentowne to, aby mogły dalej istnieć, trzeba będzie starać się o zgodę na udzielenie im pomocy. Po przystąpieniu do UE będzie to możliwe tylko w oparciu o unijne standardy.

Jest sprawą oczywistą, że aby dostosować krajowe przepisy do wymogów UE należy szczegółowo zapoznać się z wszystkimi Decyzjami i Dyrektywami, jakie w tym zakresie opracowano w krajach Wspólnoty oraz upowszechnić tekst Rozporządzenia Rady przyjęty przez Komisję Europejską 23 lipca 2002 roku.

Zadania dostosowania sposobów kontrowania kosztów jak również przygotowania odpowiednich instrukcji i formularzy w języku polskim powinny się podjąć wyspecjalizowane służby. Jeżeli Polska ma być gotowa do wstąpienia do Unii Europejskiej w najbliższym czasie, czasu na stosowne prace pozostało niewiele.

5.1. Zadania dla zespołów przygotowujących programy restrukturyzacji górnictwa

Jak już wielokrotnie wspomiano w programach restrukturyzacji górnictwa, które obowiązująć będą od 1.01.2003, uwzględnić powinno się wszystkie elementy wynikające z Rozporządzenia Rady. Ważniejsze z nich to:

- określenie uregulowań, w stosunku do górnictwa węglowego, które obowiązywać będą w okresie przed przystąpieniem do UE,
- zakończenie prac legislacyjnych dostosowujących krajowe prawodawstwo do decyzji mających obowiązywać za kilka miesięcy w UE,
- przeprowadzenie, zgodnego z zasadami unijnymi, rachunku ekonomicznego dzielącego istniejące kopalnie na grupy jednostek produkcyjnych:
 - trwale rentownych,
 - przejściowo nierentownych,
 - trwale nierentownych,
- określenie kopalń (jednostek produkcyjnych), które zgodnie z przepisami unijnymi wymagać będą pomocy państwa; pomoc ta obejmować może:
 - pomoc na ochronę zasobów węgla,
 - pomoc operacyjną dla kopalń przejściowo nierentownych,
 - pomoc na redukcję działalności kopalń uznanych za trwale nierentowne,
 - pomoc na pokrycie kosztów nadzwyczajnych wynikających z procesów restrukturyzacji i racjonalizacji przemysłu węglowego,
- oszacowanie wysokości niezbędnej pomocy dla każdej zagrożonej kopalni,
- zbadanie możliwości świadczenia pomocy państwa (w najbliższej i dłuższej perspektywie) dla przemysłu węglowego w oparciu o zasady unijne,
- przygotowanie projektu decyzji Rady Ministrów wprowadzających zasady unijne do strategii funkcjonowania górnictwa węgla kamiennego w świetle korekty założeń polityki energetycznej Polski do 2020 roku.

5.2. Zadania dla właściciela spółek węglowych

Ministerstwo Gospodarki jako właściciel Spółek Węglowych powinno przygotować uchwały Walnych Zebrań Spółek określających zasady funkcjonowania górnictwa węgla kamiennego począwszy od maja 2004 roku. Obejmować one powinny:

- wzory sprawozdawczości jednostek produkcyjnych zgodnie z wzorami unijnymi a dotyczących:
 - kosztów produkcji każdej jednostki produkcyjnej wydobywającej węgiel a korzystającej z pomocy,
 - szczegółów kontraktów kupna/sprzedaży węgla wewnątrz kraju,
 - szczegółów kontraktów importu węgla z krajów trzecich,
- formularze danych statystycznych,
- formularze zgodne z dyrektywami unijnymi, dotyczące obliczania kosztu obsługi kapitału w przemyśle węglowym,
- zasady stanowienia cen węgla, zgodnie z zasadą unijną, że ceny węgla przedsiębiorstw wymagających pomocy nie mogą być niższe niż ceny importu ekwiwalentnego węgla.

5.3. Zadania dla zespołów naukowo-badawczych

Wyspecjalizowane jednostki naukowo-badawcze powinny otrzymać zlecenie na opracowanie niektórych zagadnień dotyczących szczegółów dostosowania górnictwa węglowego do

funkcjonowania na wspólnym rynku. Zagadnień tych jest wiele. Poniżej przytacza się tylko niektóre z nich. Z ważniejszych należy wymienić:

- opracowanie szczegółów rachunku rentowności poszczególnych jednostek produkcyjnych,
- opracowanie wytycznych dotyczących rachunku kosztów pozyskania węgla wraz z instrukcjami obliczeń,
- analizę zasobów węgla wraz z przewidywanymi kosztami ciągnionymi jego pozyskania ze wskazaniem zasobów mogących zapewnić bezpieczeństwo energetyczne Unii,
- opracowanie sposobu wyznaczania parytetu importowego węgla kamiennego, w oparciu o zasady stosowane w Unii,
- opracowanie propozycji i regulaminu funkcjonowania Zespołu ustalającego wysokość cen węgla dla każdego kontraktu umowy kupna/ sprzedaży,
- opracowanie zasad obrotu węglem na rynku krajowym wraz z koncepcją umów kupna/sprzedaży,
- opracowanie koncepcji rozliczeń pomiędzy producentami i użytkownikami wraz z certyfikacją jakościową dostaw,
- dostosowanie formuł sprzedażnych do wymogów sprawozdawczości Unii,
- opracowanie sposobów rozliczania dostaw węgla w oparciu o formuły sprzedażne a nie o klasy zbytu,
- dostosowanie norm jakościowych węgla w oparciu o zasadę podawania danych w stanie suchym,
- opracowanie koncepcji wydzielania zakładów przerobczych z jednostek produkcyjnych, powiązania ich z jednostkami zbytu węgla w celu dostosowania parametrów jakościowych produktów handlowych do wymagań różnych użytkowników,
- opracowanie metody ekonomicznej oceny funkcjonowania jednostek produkcyjnych,
- opracowanie koncepcji struktury organizacyjnej górnictwa umożliwiającej funkcjonowanie kopalń w warunkach wspólnego rynku.

Przedstawione powyżej zadania nie wyczerpują problemów do rozwiązania aby krajowe górnictwo węgla kamiennego mogło funkcjonować po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Są to zdaniem autora jedynie najpilniejsze sprawy do rozwiązania.

6. Podsumowanie

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w zdecydowany sposób zmienia dotychczasowe reguły funkcjonowania krajowego rynku węgla kamiennego. O przyszłości kopalń zadecydują nie tylko koszty pozyskania węgla lecz także koszty pozyskania produktów finalnych użytkowników węgla kamiennego. Rachunek kosztów ciągnionych tych produktów pokaże, czy będą one w stanie konkurować na wspólnym europejskim rynku.

Dla kopalń (jednostek produkcyjnych) istotne będzie czy obliczone, wg standardów unijnych, koszty pozyskania węgla będą niższe (lub wyższe) od cen wynikających z sytuacji na międzynarodowych rynkach węglowych. Porównanie to określi czy dana kopalnia będzie kopalnią rentowną czy też kopalnią nierentowną. Gdy przeprowadzone analizy pokażą rentowność kopalni to problemem będą tylko koszty pozyskania węgla (a więc poziom cen minimalnych) oraz możliwość sprzedaży tego węgla. Gdyby natomiast okazało się, że kopalnia może być nierentowną, to problemem będzie możliwość odpowiedniego zmniejszenia kosztów pozy-

skania węgla. Gdyby to było niemożliwe pozostaje opracowanie analizy jak wysoka musiałaby być dotacja aby pokryć ewentualne straty. Wówczas można by starać się o zgodę Komisji UE na przyznanie z budżetu państwa odpowiedniej pomocy (musi być też zgoda państwa na uwzględnienie tej pomocy w budżecie państwa). Pomoc ta, zgodnie z ostatnim Rozporządzeniem Rady może dotyczyć utrzymania dostępu do zasobów lub doprowadzenie w określonym czasie kopalni do rentowności.

Autor wyraża zaniepokojenie, że zbliżający się termin przystąpienia Polski do Wspólnoty (2004 r.) nie znalazł odzwierciedlenia w programie Reformy górnictwa (na lata 2003 – 2006). Trudno bowiem wyobrazić sobie, że polskie górnictwo węgla kamiennego będzie mogło funkcjonować inaczej niż uregulowania dotyczące górnictwa w krajach unijnych.

Rozwiązania unijne są znane od lat. Szkoda, że nie przeprowadzono w ubiegłych latach symulacji funkcjonowania kopalń wg zasad Decyzji 3632/93/ECSC. Łatwo byłoby wówczas określić kondycję poszczególnych kopalń wg unijnych kryteriów. Autor jest przekonany, że wyprzedzające wdrożenie tych zasad w zupełnie innej sytuacji postawiłoby problem rentowności kopalń. Można by też było ocenić jakie niezbędne byłyby środki pomocowe dla określonych kopalń gdyby z różnych względów musiały one dalej funkcjonować. Wg zasad unijnych podzielić można było kopalnie na trwale rentowne, przejściowo nierentowne i trwale nierentowne. Ułatwiło by to podejmowanie obiektywnych decyzji co do likwidacji nieefektywnych kopalń. Podjęte już decyzje autor uważa za nie w pełni uzasadnione (tzn. uważa te decyzje za nie udowodnione ekonomicznie).

Wstąpienie do Unii projektowane jest już za nieco więcej niż rok. Jest już, jak się wydaje, ostatni dzwonek, aby zweryfikować stan krajowego górnictwa węgla kamiennego w oparciu o normy unijne. Wskazać należy, po dokonaniu obliczeń wg unijnych standardów, kopalnie rentowne oraz kopalnie nierentowne.

Najwyższy jest też czas na przeprowadzenie analiz i podjęcie wstępnych decyzji, które kopalnie będą wyznaczone jako zabezpieczające dostęp do zasobów, a które będą musiały redukować działalność.

Należy przeprowadzić symulacje niezbędnych środków pomocowych (zgodnie z Rozporządzeniem Rady) i zastanowić się, czy budżet państwa będzie mógł takie środki zagwarantować. Rozważyć też trzeba będzie możliwość uzyskania pomocy z budżetów lokalnych. Pomoc dopuszczalna jest „w jakiegokolwiek postaci” a więc pomoc lokalna wyrazić się może poprzez np. rezygnację z niektórych opłat i podatków. Pytanie czy to jest możliwe?. Odpowiedzi udzielić mogłaby tylko analiza zysków i strat (utrzymywania kopalni czy jej likwidacja – z wszystkimi konsekwencjami politycznymi, społecznymi i ekonomicznymi). Nie są to błahe problemy a i tak trzeba pamiętać, że na każdy taki krok wymagana będzie zgoda Komisji (UE).

Autor jest przekonany, że z analizami można jeszcze zdążyć przed spodziewanym akcesem do Unii. Ale decyzje o realizacji niezbędnych prac muszą być podjęte prawie natychmiast. Za rok będzie już za późno. Niniejsze opracowanie ma to wszystkim (decydentom, związkom zawodowym, górnikom, władzom lokalnym, bankom itd.) uzmysłowić.

Literatura

Niniejszy artykuł oparty jest na tekstach opracowanych w drugiej połowie 2002 roku i zamieszczonych w materiałach konferencyjnych podanych przy poszczególnych pozycjach:

- [1] Blaschke W., Borkowski Z.: Górnictwo węgla kamiennego w Polsce w świetle nowej Regulacji Rady UE dotyczącej pomocy państwa dla przemysłu węglowego po wygaśnięciu traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali. Mat. XVI Konf. „Zagadnienia surowców energetycznych w gospodarce krajowej”. Zakopane. Sympozja i Konferencje nr 57. Wyd. Instytutu GSMiE PAN. Kraków, 2002.
- [2] Blaschke W.: Przepisy pomocowe dla górnictwa w Unii Europejskiej a reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce. Mat. Konf. „Górnictwo 2002”. SITG ZO Kraków. Wyd. Instytut GSMiE PAN. Kraków, 2002.
- [3] Blaschke W.: Problemy dostosowania polskiego górnictwa węgla kamiennego do zasad Regulacji Rady Unii Europejskiej. Mat. V Forum Górniczego „Problemy krajowej gospodarki paliwowo-energetycznej”. ZG SITG, ZG SNTiITPNiG, OZW SEP. Katowice, 2002.
- [4] Blaschke W.: Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia dla kopalni „Bogdanka”. Mat. Konf. „XX lat wydobywania węgla kamiennego w Kopalni „Bogdanka”. Lubelski Węgiel. Nałęczów 2002.

Przepisy regulujące funkcjonowanie jednostek produkcyjnych górnictwa węgla kamiennego w Unii Europejskiej zawarte są w dokumentach:

- [5] Decyzja Komisji nr 3632/ECSC/1993 ustanawiająca przepisy Wspólnoty dotyczące pomocy rządowej dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities, No. L. 329/12, 30.12.1993.
- [6] Decyzja Komisji nr 341/94/ECSC realizująca Decyzję No 3632/93/ECSC ustanawiająca przepisy Wspólnoty dotyczące pomocy rządowej dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities. No L. 49/1, 19.2.1994.
- [7] Rozporządzenie Rady (UE) nr 1407/2002 dotyczące pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities, L. 205, 2.08.2002.
- [8] Decyzja Komisji ustanawiająca wspólne ramy przekazywania informacji potrzebnych do zastosowania Rozporządzenia Rady nr 1407/2002 o pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities. No C(2002) 3783 – 5.11.2002.

Selected problems of domestic hard coal mining industry functioning to be solved in connection with Poland's accession to the European Union

Abstract

Before Poland's accession to the EU, hard coal mining industry should undertake the adjustment activities. Paper presents the problem of mines' profitability in the light of coal import parity price. The attention was put on the profitability of power plants based on hard coal. Tasks - for mine holder and for researches - which should be undertaken within the framework of coal mining restructuring, were compiled. The accession to the EU will change the present rules of coal market functioning. New methods of statistical data preparing will also be introduced.